

УДК 338.43:539

Сливінська О.Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
Відокремленого підрозділу Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»*

Боднар О.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
Відокремленого підрозділу Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»*

Slyvinska Oksana

*Ph.D. in Economics,
Associate Professor of Accounting and Auditing
VPU BiP Ukraine
“Berezhansky Agrotechnical Institute”*

Bodnar Oresta

*Ph.D. in Economics,
Associate Professor of Accounting and Auditing
VPU BiP Ukraine
“Berezhansky Agrotechnical Institute”*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ COMPETITIVENESS AGRICULTURAL PRODUCTS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто поняття та основні характеристики конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Досліджено систему зовнішніх та внутрішніх факторів конкурентоспроможності продукції. Встановлено, що основними чинниками, які значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, є низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, відсутність галузевих кооперативних банків, нерозвиненість в Україні сфери страхування кредитних та виробничих ризиків, нерозвиненість інфраструктури АПК, що приводить до збільшення вартості виробництва, значних втрат сільськогосподарської продукції під час її транспортування та зберігання. Наведено шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, фактори конкурентоспроможності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены понятие и основные характеристики конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции. Исследована система внешних и внутренних факторов конкурентоспособности продукции. Установлено, что основными факторами, которые в значительной мере препятствуют укреплению конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции на внешних рынках, являются низкий уровень развития отечественной финансово-кредитной системы, отсутствие отраслевых кооперативных банков, неразвитость в Украине сферы страхования кредитных и производственных рисков, неразвитость инфраструктуры АПК, что приводит к увеличению стоимости производства, значительным потерям сельскохозяйственной продукции при ее транспортировке и хранения. Приведены пути повышения конкурентоспособности продукции сельского хозяйства.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, факторы конкурентоспособности.

ANNOTATION

The development of market relations is impossible without the effective and stable growth of the economy and production of competitive products, which reflects not only the efficiency of the activity of the individual enterprise, but also the economy of the country as a whole. Problem of competitiveness is one of the central places in the economic analysis of various types of economic activity of the enterprise. Without ensuring the competitiveness and stability of the competitive advantages of agrarian enterprises and food products in the regional and international markets, it is impossible to achieve sustainable development of the agrarian sector of the national economy. Competition reveals the potential of the subjects of the agrarian market and performs an important function of a constant driving force in the development of agricultural production. Ukraine has significant opportunities for the development of the agrarian sector and its transformation into a highly efficient sphere of the economy. Favorable soil and climatic conditions, fertile lands contribute to its further development, yield of crops in sufficient quantities to meet domestic needs and to form export potential. The competitive advantages of agriculture in Ukraine include the almost unique combination of resources for agricultural production and proximity to international markets, as well as the fact that the provision of land resources in farms of Ukraine on average is significantly higher than in European countries. The presence of a competitive environment in the agro-industrial sector is a prerequisite for the profitable use of community resources, the creation of national wealth at possibly low production costs, and its monitoring is one of the strategic objectives of the development of the economy of agriculture. The article deals with the concepts and basic characteristics of the competitiveness of agricultural products. The system of external and internal factors of the competitiveness of products is investigated. It was established that the main factors that significantly hinder the competitiveness of agricultural products in foreign markets are: low level of development of the domestic financial and credit system, absence of sectoral cooperative banks, underdevelopment of the sphere of insurance of credit and industrial risks in Ukraine; the underdeveloped infra-

structure of the agro industrial complex, which leads to an increase in the cost of production, significant losses of agricultural products during its transportation and storage. The ways of increasing the competitiveness of agricultural products are presented.

Key words: competition, competitiveness, competitive advantages, factors of competitiveness.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин неможливий без ефективного та стабільного зростання економіки й виробництва конкурентоспроможної продукції, що відображає ефективність не лише діяльності окремого підприємства, але й економіки країни загалом.

Проблематика конкурентоспроможності посідає одне з центральних місць в економічному аналізі різних видів господарської діяльності підприємства. Без забезпечення конкурентоспроможності та стійкості конкурентних переваг аграрних підприємств та продовольчих товарів на регіональних і міжнародних ринках неможливо досягти сталого розвитку аграрного сектору національної економіки. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку й виконує важливу функцію постійного рушія розвитку сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема праці І. Ансофа, М. Портера, А. Сміта, В. Богачова, В. Гончарова, В. Збарського, О. Копистка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, Л. Мармуля, В. Ткаченка, В. Рябоконя, Л. Прокопця, В. Юрчишина.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Усвідомлюючи значний рівень актуальності досліджуваного питання, відзначаємо, що окремі його складники залишаються дискусійними та потребують подальшого наукового пошуку для вдосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сутності поняття конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та факторів її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «конкуренція», «конкурентоспроможність» у користуванні вітчизняних вчених-економістів з'явилися з переходом економіки до ринкових відносин, хоча дослідження цієї проблематики велися ще з 1970-х рр. Вивчення й оцінювання конкурентоспроможності є частинами теорії конкуренції та посідають важливе місце в сучасній економічній науці.

Вперше поняття «конкурентоспроможність» було використано наприкінці 1970-х рр. М. Портером. На його думку, конкурентоспроможність – це властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку на рівні з присутніми там аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин [1].

Конкурентоспроможність товару – вирішальний фактор його комерційного успіху на розвитку конкурентному ринку. Це багатоаспектне

поняття, яке відображає відповідність товару умовам ринку, конкретним вимогам споживачів не лише за своїми якісними, технічними, економічними, естетичними характеристиками, але й за комерційними та іншими умовами його реалізації (ціна, терміни поставки, канали збуту, сервіс, реклама). Більш того, важливою складовою частиною конкурентоспроможності є рівень витрат споживача за час експлуатації придбаного товару.

Іншими словами, під конкурентоспроможністю розуміються комплекси споживчих та вартісних (цінових) характеристик товару, які визначають його успіх на ринку, тобто перевагу саме цього товару перед іншими в умовах широкої пропозиції конкуруючих товарів-аналогів.

Будь-який товар, який знаходиться на ринку, фактично проходить там перевірку щодо ступеня задоволення суспільних потреб: кожен покупець придбає товар, який максимально задовольняє його особисті потреби, а вся сукупність покупців – той товар, який найповніше відповідає суспільним потребам, тобто значно більше, ніж конкуруючі з ним аналоги. Отже, конкурентоспроможність можна визначити тільки шляхом порівняння товарів конкурентів між собою. Іншими словами, конкурентоспроможність – поняття відносне, яке тісно пов'язане з конкретним ринком та часом продажу. Конкурентоспроможність визначається лише тими властивостями, до яких помітно виявляє зацікавленість покупець (звичайно, які гарантують задоволення цієї потреби). Всі характеристики виробу, які виходять за межі цих інтересів, вважаються під час оцінювання конкурентоспроможності такими, що не стосуються її в конкретних умовах.

Вивчення конкурентоспроможності товару потрібно проводити безперервно з урахуванням стадій життєвого циклу товару, щоби своєчасно помітити момент початку зниження показника конкурентоспроможності та вжити відповідних попереджуючих заходів (наприклад, зняти вироб з виробництва, модернізувати його, перевести на інший сегмент ринку).

Конкурентоспроможність обумовлює наявність у виробника:

- здатності задовольняти вимоги покупців продукції щодо своєчасності поставок та очікуваної якості продукції;
- здатності задовольняти вимоги споживача як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках щодо ціни на продукцію;
- здатності ефективно використовувати ресурси.

Основними складовими елементами формування конкурентоспроможності продукції є собівартість продукції, ціна реалізації та якість продукції. Крім цього, чинниками формування конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є:

- прогресивні енергозберігаючі технології вирощування, зберігання, перероблення, транспортування та реалізації продукції;

– впровадження інноваційних методів селекційної роботи в рослинництві та тваринництві;
– удосконалена система техніко-технологічних та агротехнічних заходів виробництва продукції [2, с. 198].

На конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції може вплинути низка факторів, які умовно поділяються на:

внутрішні (трудові ресурси, матеріально-технічне забезпечення, оборотні кошти, технології виробництва, інформаційна база);

зовнішні (державне регулювання, науково-технічний прогрес, соціальні, екологічні).

Важливим фактором, що визначає успішність діяльності підприємства в ринковому середовищі, його фінансову стабільність та конкурентоспроможність, є якість випущеної продукції, оскільки саме забезпечення якості та характер діяльності окремих підприємств, галузей та промисловості загалом в цей час визначають їх конкурентні позиції не лише на вітчизняному ринку, але й на міжнародному.

Важливим завданням виробництва сільськогосподарської продукції є всебічне збільшення споживчих властивостей та одночасне підвищення ступеня корисності, яка втілена в якості. Високий рівень якості продукції є передумовою високого рівня її конкурентоспроможності [3, с. 23].

Нині основним завданням більшості аграрних підприємств є задоволення вимог споживачів шляхом пропонування продукції, що відповідає встановленим стандартам та технічним вимогам за конкурентними цінами, а також орієнтація на отримання максимального прибутку. При цьому якість продукції стає одним з найголовніших чинників поведінки споживача під час її вибору, тому що більшість покупців готова здійснити переплату за високу якість.

У більшості господарств спостерігається недостатній розвиток інфраструктури просування продукції на зовнішні ринки, немає активної реклами, обмежений асортимент, мало привабливий зовнішній вигляд окремих видів продукції під час їх упакування, розфасування тощо.

Суб'єкти підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки самостійно визначають ціни на продукцію, яку вони виробляють, що зумовлює виникнення цінової конкуренції між виробниками. Підприємства з найбільш пристосованими до ринкових умов формами господарювання та ті, що володіють значно більшими ресурсами для ведення сільськогосподарського виробництва, отже, можуть регулювати ціни на свою продукцію відповідно до особистих потреб, значно виграють у результаті конкурентної боротьби. Такі підприємства мають високу цінову конкуренцію.

В сучасних умовах сільськогосподарська продукція має значну частину у зовнішній торгівлі України. Однак існують чинники, які значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

на зовнішніх ринках, такі як низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, відсутність галузевих кооперативних банків, нерозвиненість в Україні сфери страхування кредитних та виробничих ризиків, нерозвиненість інфраструктури АПК, що приводить до збільшення вартості виробництва, значних втрат продукції під час її транспортування та зберігання.

Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору та перетворення його на високоефективну сферу економіки. Сприятливі ґрунтово-кліматичні передумови, родючі землі сприяють його подальшому розвитку, отриманню врожаїв сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб та формування експортного потенціалу [4; 5].

До конкурентних переваг сільського господарства України можна віднести майже унікальне поєднання ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції, близькість до міжнародних ринків, а також те, що забезпеченість земельними ресурсами в господарствах України в середньому значно вище, ніж у європейських країнах.

Наявність конкурентного середовища в агропромисловій галузі є передумовою вигідного використання ресурсів суспільства, створення національного багатства за можливо низьких витрат виробництва, а її моніторинг належить до стратегічних завдань розвитку економіки сільського господарства.

На сучасному етапі аграрна сфера України перебуває в досить складному соціально-економічному стані. За всі роки незалежної та суверенної держави не вдалося досягти більш-менш стабільної фінансової ситуації, подолати цілу низку негативних тенденцій в економіці сільськогосподарського виробництва. Причинами низької конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішньому продовольчому ринку є низька ефективність цієї галузі, невідповідність структури українського експорту попиту країн світу на сільськогосподарську продукцію, нерозвиненість інфраструктури АПК, недостатність державного цільового фінансування.

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції можна забезпечити шляхом використання інноваційних технологій, налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку, оптимізації механізму державної підтримки вітчизняного товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках, створення спеціалізованих банків для кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах, запровадження системи страхового забезпечення діяльності аграрних підприємств, збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через покращення репутації України на міжнародному ринку, посилення коопера-

ції господарств населення, що є виробниками сільськогосподарської продукції, налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Конкуренція : учебное пособие. Москва : Вильямс, 2005. 608 с.
2. Зоря С. Взаємозалежність між сільським господарством та макроекономікою в Україні. Київ : КНЕУ, 2005. 216 с.
3. Фомин В. Квалиметрия. Управление качеством. Сертификация. Москва : ЭКМОС, 2000. 186 с.
4. Копистко О. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 61–63.
5. Прокопець Л. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. URL:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2011_7/37SPK.pdf (дата звернення: 30.05.2019).

REFERENCES:

1. Porter M. (2005) *Konkurenciya* : uch. pos. Moskva : Vil'yams (in Russian).
2. Zorja S. (2005) *Vzajemozalezhnistj mizh siljskym ghospodarstvom ta makroekonomikoju v Ukraini*. K. : KNEU (in Ukrainian).
3. Fomin V. (2000) *Kvalimetriya. Upravlenie kachestvom. Sertifikatsiya*. M. : EK MOS (in Russian).
4. Kopystko O. (2010) Teoretychni osnovy konkurentospro-mozhnosti siljskogghospodarskohoji produkciji. *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 61–63.
5. Prokopets L. (2011) Skladovi pidvyshchennia konkurentospro-mozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2011_7/37SPK.pdf (accessed: 30 May 2019).